

НАЛЕЖНІСТЬ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

APPROPRIATE EVIDENCE IN THE CIVIL PROCESS OF UKRAINE

Ратушна Б.П., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри права

Львівський національний аграрний університет

У цій статті здійснено науковий аналіз належності доказів як однієї з вимог до якості фактичних даних у цивільному процесі України. На основі дослідження положень Цивільного процесуального кодексу України, які стосуються вимог до якості доказів, виявлено, що докази в цивільній справі мають бути належними, допустимими, достовірними і достатніми. Кожна з цих характеристик якості доказів має своє законодавче визначення.

Стаття 77 Цивільного процесуального кодексу України містить визначення належних доказів, відповідно до якого належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. На підставі проведеного дослідження сформульовано висновок, що належність доказів є важливою їх якісною характеристикою, наявність якої має встановити суд перед тим, як приймати доказ для обґрунтування свого рішення в цивільній справі. Показником доцільності прийняття доказу є певний його зміст, такий, що свідчить про логічний зв'язок відомостей, які містить доказ, з обставинами предмета доказування. Тому належність – не просто ознака доказу, а ознака якості доказу. Ця ознака стосується змісту доказу, тобто його інформаційного наповнення.

Крім цього, виявлено, що відповідно до частини 4 статті 77 Цивільного процесуального кодексу України суд не бере до розгляду докази, що не стосуються предмета доказування. Висловлено міркування, що формулювання «суд не бере до розгляду докази» не зовсім точно відображає наслідки виявлення судом неналежності доказів. Адже для того, щоб з'ясувати чи стосуються докази предмета доказування, суд має ознайомитись зі змістом цих доказів – прочитати документ чи його назву, оглянути фото, прослухати аудіозапис тощо. Тобто суд все-таки «бере до розгляду» докази для з'ясування їх належності до предмета доказування, оскільки здійснює їх попереднє дослідження.

На підставі проведеного дослідження висловлено пропозицію змінити формулювання частини 4 статті 77 Цивільного процесуального кодексу України і викласти її в такій редакції: «Суд не бере до уваги докази, що не стосуються предмета доказування». З погляду автора, таке формулювання краще відображає суть діяльності суду щодо встановлення належності доказів у цивільній справі і сприяє вдосконаленню правового регулювання встановлення обставин справи в цивільному процесі України.

Ключові слова: суд, цивільний процес, вимоги до якості доказів, зміст доказів, належність доказів.

This article provides a scientific analysis of the affiliation of evidence as one of the requirements for the quality of factual data in the civil process of Ukraine. Based on the study of the provisions of the Civil Procedure Code of Ukraine concerning the requirements for the quality of evidence, it was found that the evidence in a civil case must be appropriate, admissible, reliable and sufficient.

Each of these characteristics of the quality of evidence has its own legal definition. Article 77 of the Code of Civil Procedure of Ukraine contains a definition of appropriate evidence, according to which evidence containing information on the subject of proof is appropriate. On the basis of the conducted research the conclusion is formulated that belonging of proofs is their important qualitative characteristic which existence should be established by court before accepting the proof for a substantiation of the decision in civil case.

An indicator of the expediency of accepting evidence is a certain content, which indicates the logical connection of the information contained in the evidence, with the circumstances of the subject of proof. Therefore, belonging is not just a sign of proof, but a sign of the quality of proof. This feature relates to the content of the evidence, ie its content. In addition, it was found that in accordance with Part 4 of Article 77 of the Civil Procedure Code of Ukraine, the court does not consider evidence that does not relate to the subject of proof. It is argued that the wording "the court does not consider evidence" does not accurately reflect the consequences of the court's finding that the evidence does not belong. After all, in order to find out whether the evidence relates to the subject of evidence, the court must get acquainted with the content of this evidence – read the document or its name, view the photo, listen to the audio recording, and so on. That is, the court still "considers" the evidence to determine whether it belongs to the subject of evidence, as it conducts their preliminary examination.

Based on the study, a proposal was made to change the wording of Part 4 of Article 77 of the Civil Procedure Code of Ukraine and to state it as follows: "the court does not take into account evidence that does not relate to the subject of proof". From the author's point of view, such wording better reflects the essence of the court's activity in establishing the affiliation of evidence in a civil case and will help improve the legal regulation of establishing the circumstances of the case in the civil proceedings of Ukraine.

Key words: court, civil process, requirements for the quality of evidence, content of evidence, appropriate evidence.

Здійснення справедливого судового розгляду цивільних справ залежить від багатьох чинників, серед яких вагоме місце займає належне доказування фактичних обставин за допомогою якісних доказів. Цей факт не викликає заперечень серед правової спільноти України, а також був неодноразово підтверджений у рішеннях Європейського суду з прав людини. Тому саме докази в судовій справі незалежно від юрисдикції суду – це основа будь-якого судового процесу, і вони мають ґрунтуватись виключно на принципах законності, належності, допустимості, а їх оцінка має вирішальне значення при розгляді правового спору [1, с. 126–132].

Разом із тим питання якості доказів у цивільній справі залишається дискусійним, адже критерії їх якості не є чітко визначені законодавцем, що пояснює доцільність подальших досліджень цього аспекту доказування. Значна кількість науковців досліджувала докази і доказування в цивільному процесі в різних ракурсах, однак, видається, тема не вичерпана.

Насамперед варто зазначити, що доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або від-

сутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків (ст. 76 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) [2]).

У чинному ЦПК закріплено низку вимог до якості доказів. Так, відповідно до ст. 78 ЦПК докази мають бути допустимими. Відповідно до цієї вимоги суд не бере до уваги докази, що одержані з порушенням порядку, встановленого законом. Обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування.

Відповідно до ст. 79 ЦПК докази мають бути достовірними, тобто такими, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи.

Відповідно до ст. 80 ЦПК передбачена вимога про достатність доказів. Достатніми є докази, які у своїй

сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування.

Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

Однак у цій статті увага буде присвячена дослідженню належності доказів, оскільки видається, що питання про належність доказів як критерій їх якості безпідставно обділене науковою увагою.

Насамперед варто зазначити, що етимологічне значення слова «якість» – це ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням [3, с. 638].

Відповідно до ст. 77 ЦПК належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. Предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню в процесі ухвалення судового рішення. Суд не бере до розгляду докази, що не стосуються предмета доказування (ст. 77 ЦПК).

Під належністю доказів автори розуміють якість доказу, що характеризує точність, правильність відображення обставин, що належать до предмета доказування [4, с. 212].

М.К. Треушніков висловлює схожі погляди, зазначаючи, що належність доказів – це наявність об'єктивного логічного зв'язку між змістом судових доказів (відомостями, що містяться в засобах доказування) і самими фактами, котрі є об'єктом судового пізнання [5, с. 110].

На думку М.І. Тертишнікова, правило належності доказів «встановлює процесуальний фільтр, за допомогою якого, на підставі внутрішнього переконання, суд відкидає докази, що не стосуються справи. Важливе значення належності доказів полягає в тому, що суд може припинити спроби недобросовісних учасників процесу затягнути процес, відвернути увагу суду та інших учасників процесу від суті справи. Так, характеристика відповідача у справі про стягнення аліментів до справи не належить, але ця ж характеристика у справі про позбавлення його батьківських прав може бути приєднана до справи» [6, с. 145].

Т.В. Сахнова вважала, що належність доказів – це одна з ознак доказів, яка розкриває об'єктивний зв'язок інформації з обставинами, що підлягають встановленню [7, с. 356]. Дещо схожі міркування висловила Т.В. Руда, яка вважає, що належність доказу визначає його об'єктивну можливість підтвердити обставину, що має значення для вирішення справи [8, с. 12].

Цікаві погляди про належність доказів висловили О.С. Александров та С.А. Фролов. На думку цих авторів, «належність – це своєрідний інтелектуальний клей, за допомогою якого суб'єкти доказування зв'язують фактичні дані з доказуваним твердженням. Належність відповідає за поєднаність, зв'язність елементів, здатність їх

утворювати раціональну модель реконструйованої реальності. З огляду на це, використання критерію належності є ознакою раціонального, логічного мислення і, звичайно, судового доказування, адже воно здійснюється розумними людьми, які мислять логічно» [9, с. 28].

«Обмеження кола досліджуваних доказів тільки належними до справи запобігає невиправданому розширенню цього кола, що може ускладнити хід розслідування, спричинити витрати державних коштів, зайву витрату часу, захаращення справи непотрібною інформацією» [10, с. 13].

Хоча вищенаведені міркування стосуються доказів у кримінальному процесі, на наш погляд, цю логіку цілком можна застосувати і до цивільного судочинства.

Оцінка належності доказів покладається на суд (ст. 89 ЦПК). Однак сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень (ст. 77 ЦПК).

Відповідно до ст. 77 ЦПК суд не бере до розгляду докази, що не стосуються предмета доказування. Видається, що формулювання «суд не бере до розгляду докази» не зовсім точно відображає наслідки виявлення судом неналежності доказів. Адже для того, щоб з'ясувати чи стосуються докази предмета доказування, суд має ознайомитись зі змістом цих доказів – прочитати документ чи його назву, оглянути фото, прослухати аудіозапис тощо. А як щодо показань свідка, якого суд допитав за клопотанням сторони, яка стверджувала, що свідок є безпосереднім учасником подій, які входять до предмета доказування, але виявилось, що інформація, яку повідомив цей свідок, не стосується справи? Здійснюючи таку діяльність, суд все-таки «бере до розгляду» докази, оскільки здійснює їх попереднє дослідження. Отже, для того, щоб суд визнав певний доказ належним чи неналежним, він має взяти цей доказ до розгляду, дослідити його, а після цього на підставі внутрішнього переконання здійснити оцінку його належності до справи.

Отже, належність доказів є важливою їх якісною характеристикою, наявність якої має встановити суд перед тим, як приймати доказ для обґрунтування свого рішення в цивільній справі. Показником доцільності прийняття доказу є певний його *зміст*, такий, що свідчить про логічний зв'язок відомостей, які містить доказ, з обставинами предмета доказування. Тому належність – не просто ознака доказу, а ознака якості доказу. Ця ознака стосується змісту доказу, тобто його інформаційного наповнення.

Тому на підставі наведеного видається за доцільне змінити формулювання ч. 4 ст. 77 ЦПК і викласти її в такій редакції: «Суд не бере до уваги докази, що не стосуються предмета доказування». Видається, що таке формулювання краще відображає сутність діяльності суду щодо встановлення належності доказів у цивільній справі і сприятиме вдосконаленню правового регулювання встановлення обставин справи в цивільному процесі України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лунін С. Поняття принципу змагальності у судовому процесі. *Право України*. 2010. № 3. С. 126–132.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
3. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. 1970–1980 рр. Том 11. 638 с.
4. Кравчук В.М. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / В.М. Кравчук, О.І. Угриновська. Київ : Істина, 2006. 944 с.
5. Треушніков М.К. Судебные доказательства. 4-е изд., перераб. и доп. Москва, 2005. 288 с.
6. Тертишніков В.І. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. Харків : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2007. 576 с.
7. Сахнова Т.В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. Волтерс Клувер. 367 с.
8. Руда Т.В. Докази і доказування в цивільному процесі України і США: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2012. 12 с.
9. Александров А.С. Относимость уголовно-процессуальных доказательств : моногр. / А.С. Александров, С.А. Фролов. Н. Новгород : Нижегород. правовая акад., 2011. 176 с.
10. Багрій М.В. Особливості оцінки непрямих доказів у кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Право*. 2008. Вип. 11. С. 287–290.